

Andrzej Bąkowski

Regulacje prawne ustroju adwokatury polskiej w latach 1918-1988

Palestra 32/11-12(371-372), 41-59

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

lonej Górze województwa i sądu wojewódzkiego. Była to mała izba — liczyła wówczas około 70 adwokatów. Obecnie Izba zielonogórska działa na terenie województwa gorzowskiego i województwa zielonogórskiego. Na jej terenie działa 13 zespołów adwokackich.

Dziekanami Wojewódzkiej, a obecnie Okręgowej Rady Adwokackiej byli adwokaci:

1. Kazimierz Fałat — od XI.1953 do I.1954,
2. Władysław Kaniewski — od I.1954 do II.1955,
3. Irena Barszczewska-Kosik — od II.1955 do V.1959,
4. Mikołaj Uzłowski — od V.1959 do VII.1967,
5. Ewald Soroko — od X.1967 do IV.1979,
6. Czesław Dużyński — od V.1979 — nadal.

Literatura i źródła

1. Dzienniki Ustaw i Monitory Polskie za okres od 1918 do 1975 r.
2. „Palestra” za okres od roku 1924 do września 1988 roku.
3. Eugeniusz Zybort: Przyczynek do historii i kroniki adwokatury za okres od 1919 do 1939 roku włącznie oraz historia i kronika Naczelnej Rady Adwokackiej w okresie od 1.I.1946 r. do 30.VI.1970 r. (na prawach rękopisu w Prezydium NRA).
4. Tadeusz Rek: Adwokatura, jej funkcje i oblicze, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1953 r.
5. Ferdynand Rymarz: Adwokatura lubelska w okresie dwudziestolecia międzywojennego 1918—1939, „Palestra” z 1988 r. nr 7.
6. Leon Kasperski: Dzieje adwokatury na Pomorzu środkowym (rękopis nie publikowany).
7. Edmund Mazur: Rozwój terytorialny samorządu adwokackiego (rękopis znajduje się w Ośrodku Badawczym Adwokatury).
8. Edmund Mazur: Notatki i materiały własne zgromadzone z rozmów i wywiadów w ciągu 30 lat.
9. Dane z rad adwokackich nadesłane do Redakcji „Palestry” w 1988 roku.
10. Niektóre numery czasopism: „Głos Adwokatów”, „Czasopismo Adwokatów Polskich”, „Młoda Palestra”, „Nowa Palestra” — z lat 1918—1939.

ANDRZEJ BĄKOWSKI

REGULACJE PRAWNE USTROJU ADWOKATURY POLSKIEJ W LATACH 1918—1988

Niniejszy szkic na temat podstawowych aktów prawnych regulujących ustroj adwokatury polskiej w latach 1918-1988, z braku miejsca na pogłębienie wielości zagadnień, jest z konieczności tylko garścią refleksji autora o charakterze prawno-publicystycznym. Świadomość dokonanych w arty-

kule zawężeń tematycznych i koniecznych skrótów myślowych powinna być uwzględniona przez czytelnika tego tekstu.

Na końcu szkicu podaję oddzielnie spis regulacji prawnych zasadniczych i wykonawczych do omawianych tu podstawowych aktów o adwokaturze, zawartych w Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim w okresie siedemdziesięciu lat.

Ustrój adwokatury — to jej organizacja, samorząd, miejsce w wymiarze sprawiedliwości, zakres nadzoru państwowego. Przy omawianiu poszczególnych instytucji ustrojowych, które powstały w dwu zasadniczo różnych formacjach i porządkach społeczno-politycznych, cisną się pod pióro uwagi komparatystyczne, ale i te muszą mieć jedynie charakter akcentu z podanych wyżej powodów.

Jubileusz obchodów 70-lecia adwokatury polskiej przywołuje z przeszłości przede wszystkim pierwszy, podstawowy i wzorcowy zarazem, akt prawny normujący ustrój zawodu adwokackiego albo — jeśli ktoś woli — nazwę ówczesną stanu adwokackiego: dekret z dn. 24.XII.1918 r., ogłoszony w Dzienniku Praw Państwa Polskiego Nr 22, poz. 75 z dn. 30.XII.1918 r., z mocą obowiązującą od dn. 1.I.1919 r. Dekret podpisali Naczelnik Państwa Józef Piłsudski, prezydent ministrów J. Moraczewski i minister sprawiedliwości L. Supiński.

Fakt, że dekret ten ukazał się już w drugim miesiącu istnienia Państwa Polskiego, powstającego po 123 latach niewoli do niepodległego bytu, ma swoją mocną i wzruszającą wymowę. Oto w gąszczu dziejących się wydarzeń o wymiarze historycznym, podczas zbrojnego utrwalania pozycji Polski, gdy przez kraj przewalały się miliony niemieckich żołnierzy wracających do *Heimatu*, gdy płonęły wszystkie granice odradzającej się Rzeczypospolitej Polskiej — najwyższa władza tego Państwa statuuje i ogłasza w 59 artykułach ustrój palestry polskiej! Była zatem adwokatura dla państwa i narodu — bez przesady — instytucją pierwszej potrzeby. U podstaw tej regulacji legła głęboko demokratyczna świadomość, że nie ma niezawisłego, praworządnego wymiaru sprawiedliwości bez niezależnego w wykonywaniu zawodu adwokata. Adwokatura zyskuje samorząd, który jest głównym filarem jej bytu, konstrukcję, która w następnym 70-leciu przybiera zmienne tylko kształty. Bez samorządu nie ma dobrej adwokatury. Ta idea przyświeca od tego czasu wszystkim pokoleniom adwokatów, nie gaśnie nawet w latach dla adwokatury najgorszych.

W art. 4 dekretu o palestrze adwokat pasowany jest na rzecznika prawa i słuszności. Ustalone zostają jego podstawowe prawa i obowiązki z podkreśleniem obowiązku zachowywania się zgodnie z zasadami honoru i przyzwoitości. To formuła pozycji adwokata w polskim wymiarze sprawiedliwości. Te zapisy sprzed siedemdziesięciu lat nie zdewaluowały się, są przekazywane z ustawy do ustawy statuującej ustrój adwokatury. Były i są podstawą kodeksu etycznego polskiego adwokata.

Zgodnie z art. 1 dekretu palestrę stanowią adwokaci i aplikanci adwokacy. Jej organizacja opiera się na izbach adwokackich, tworzonych z adwokatów i aplikantów adwokackich, mających siedzibę w okręgu jednego sądu apelacyjnego. Samorząd stanowią wybieralne na walnych zgromadzeniach izb w demokratycznych tajnych wyborach rady adwokackie,

a te z kolei wybierają dziekana i resztę egzekutywy. Rady decydują o wpisie na listy adwokackie. Sądownictwo dyscyplinarne, jeszcze nie wyodrębnione, również należy do rad adwokackich, które spośród siebie wybierają komplety sądzące. Natomiast sąd dyscyplinarny jako II instancja konstituuje się z członków Naczelnej Rady Adwokackiej i zajmuje się sprawami honoru i godności stanu adwokackiego. W sprawach zaś obowiązków zawodowych lub dopuszczenia się nadużycia przy korzystaniu z przysługującej adwokatowi wolności pisma bądź słowa miał orzekać Senat przy Sądzie Najwyższym o składzie mieszanym (sędziowie SN i adwokaci) z udziałem prokuratora przy SN.

Naczelna Rada Adwokacka zgodnie z art. 31 dekretu jest zwierzchnim organem palestry. Do niej należy m.in. przedstawicielstwo interesów korporacyjnych i czuwanie nad jej honorem i powagą, ustalanie zasad etyki zawodowej, prowadzenie listy adwokackiej (zbiorczej) z terenu izb adwokackich.

Lektura 59 artykułów tej regulacji w dekreście dowodzi pełnej niezależności adwokatów od organów władzy państwowej. Akty ingerencji ministra sprawiedliwości i Rady Ministrów w sprawy adwokatury poddane są kontroli Sądu Najwyższego, który zażalenia organów adwokatury miał rozstrzygać w ciągu 14 dni na posiedzeniach połączonych izb. To rozwiązanie (art. 37 dekretu) jest najwymowniejszą miarą poszanowania samorządności adwokatury.

Dekret wprowadzony został na terenie b. zaboru rosyjskiego, tzn. Kongresówki, jednakże rozporządzeniami Rady Ministrów z dn. 23.VI.1922 r. (Dz. U. RP Nr 47, poz. 416 i 417) moc jego została rozciągnięta na Ziemię Wschodnie (Kresy, jak się wówczas mówiło) i Ziemię Wileńską. Dekret obowiązywał do 1932 r.

Nad redakcją Statutu palestry, choć to już temat osobny, pracowało od 1916 r. w Warszawie szereg wybitnych ówczesnych prawników, przeważnie adwokatów. Była to inicjatywa adwokatury warszawskiej. Godzi się tu wymienić nazwiska członków ostatniej komisji redakcyjnej tekstu Statutu z 1917 r.: adwokatów Dominika Anca, Cezarego Poniakowskiego, Stanisława Cara i Antoniego Chmurskiego oraz sędziego Bolesława Pohoreckiego. Im to właśnie zawdzięczamy tekst ustrojowy pierwszorzędnego znaczenia, łączący najlepsze tradycje adwokatury I Rzeczypospolitej i okresu zaborów z tradycjami adwokatury europejskiej. Było to dzieło i nowoczesne, i nowatorskie w swych rozwiązaniach (np. zupełnie oryginalnym rozwiązaniem prawnym, nie znanym wówczas w innych regulacjach europejskich, było powołanie Naczelnej Rady Adwokackiej jako nadrzędnego i naczelnego organu zwierzchniego). Dekret był dziełem pionierskim i stanowił fundament następnych regulacji ustrojowych adwokatury.

Adwokatura, widziana przez pryzmat dekretu z 1918 r. jako korporacja niezależna, podporządkowana własnym prawom, chroniąca swych członków od nadmiernej i nierzadko nieuzasadnionej ingerencji czynnika administracyjnego, państwowego — była dobrym i odpowiedzialnym partnerem dla rodzącego się w tym czasie niezawisłego polskiego sądownictwa w niepodległym państwie.

Dekret wyrażał myśl, że „mocny”, niezależny adwokat, światły, krytyczny i dociekliwy potrzebny jest niezawisłemu sądowi. Ilekroć w 70-leciu przygasła niezależność sądów (a zdarzało się tak, niestety!), tylekroć tłumiona była jednocześnie środkami prawnymi (regulacje ustrojowe) i pozaprawnymi niezależność adwokata. Wniosek stąd płynie prosty: społeczeństwo i państwo, jeśli chce być demokratyczne naprawdę, powinny zabiegać o instytucjonalne i faktyczne zabezpieczenie zarówno niezawisłości sądu jak i niezależności adwokatury. Są to truizmy, ale warto o nich co jakiś czas przypominać.

Wiedza o dekrete ma zatem wartość nie tylko historyczną. I dlatego należy pamiętać o tych, którzy przed siedemdziesięciu laty tworzyli w trudzie na miarę idących nowych czasów gmach niepodległej adwokatury polskiej.

Na obszarze b. zaboru pruskiego, tj. Śląska, Pomorza i w Wielkopolsce, stosowano nadal prawo o adwokaturze wydane w okresie reżymu Bismarcka w 1878 r. (*Rechtsanwaltsordnung*), parokrotnie nowelizowane w Polsce. Na terenie zaś b. zaboru austriackiego, czyli w dawnej Galicji i na Śląsku Cieszyńskim obowiązywała ordynacja adwokacka z dn. 6.VII.1868 r. (Austr. Dz. U. P. Nr 96), uzupełniona w 1872 r. adwokackim statutem dyscyplinarnym. Akty te stosowane były do roku 1932.

Drugim historycznie aktem ustrojowym o adwokaturze jest rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej (z mocą ustawy — uwaga A.B.) z dn. 7. X. 1932 r. — Prawo o ustroju adwokatury, zamieszczone w Dzienniku Ustaw RP Nr 86, poz. 733 (z datą wejścia w życie z dniem 1.XI.1932 r.).

Jest to już akt obszerniejszy, rozbudowany do 130 artykułów, unifikujący na całym obszarze państwa polskiego przepisy dotyczące adwokatury, znoszący w tym zakresie odrębności ustrojowe pozostałe po państwach zaborczych.

Dużo rozwiązań odpowiednio zmodyfikowanych zgodnie z okresem rozwoju państwa i prawa trafiło tu z dekretu o palestrze z 1918 r. Definicja adwokatury, zadania samorządu, organizacja (izby, rady, Naczelna Rada Adwokacka), warunki przyjęcia do zawodu, obowiązki i prawa adwokatów nawiązują wyraźnie do poprzedniej regulacji. Zmienia się natomiast status prawny sądownictwa dyscyplinarnego, które już jest całkowicie wyodrębnione i pochodzi z wyborów na walnych zgromadzeniach izb. W sprawach odwoławczych jako II instancja orzeka Senat Dyscyplinarny przy Sądzie Najwyższym lub Sąd Dyscyplinarny przy NRA — w zależności od rodzaju sprawy.

Omawiane rozporządzenie, jeszcze w fazie projektu, było przedmiotem szerokiej krytyki ówczesnego środowiska adwokackiego. Lektura warszawskiej „Palestry” (roczniki 1931 i 1932) dostarcza dowodów bezkompromisowego zwalczania szeregu rozwiązań ustrojowych przyszłego aktu o adwokaturze, jako antysamorządowych i wręcz antyadwokackich. Pióra tak znakomite, jak adw. Zygmunta Sokołowskiego, redaktora naczelnego „Palestry”, adw. Stefana Urbanowicza, adw. Kazimierza Sterlinga (pisał on o kagańcowych przepisach), adw. Jana Nowodworskiego, Zygmunta Rymowicza, J. Bekermana, A. Tilla, zaangażowały się mocno w krytykę projek-

tu, częściowo zresztą skuteczną. W wyniku ostrej polemiki Ministerstwo Sprawiedliwości — jako autor tez — wycofało się ze szczególnie kontrowersyjnego przepisu art. 82, który przewidywał możliwość karania adwokata, i to natychmiastowo, za jego wypowiedź ustną lub pisemną przed sądem bądź inną władzą, gdy organ ten poczuł się subiektywnie obrażony. A kara mogła być wcale niebłaha, bo aż do zawieszenia w czynnościach zawodowych lub skreślenia z listy włącznie. Byłby to przepis, w razie jego wprowadzenia, wręcz horrendalny, ale presja środowiska prawniczego była tak wielka, że do finalnego aktu nie wszedł („Palestra” 1932 zesz. 1, adw. J. Bekerman, str. 15 i n.).

Mimo to pozostało w wymienionym rozporządzeniu dostatecznie dużo przepisów wysoce niezadowolających adwokaturę, jak choćby art. art. 58, 59 i 60, które przewidywały daleko idącą możliwość dla ministra sprawiedliwości ingerowania w sprawy samorządu adwokackiego.

Minister z urzędu miał zastrzeżone prawo otrzymywania *via* NRA protokołów posiedzeń rad okręgowych oraz walnych zgromadzeń, sprawozdań rocznych, regulaminów wewnętrznych rad i NRA. Minister miał te same uprawnienia nadzorcze względem okręgowych rad adwokackich, jakie miała Naczelna Rada. Jego zarządzenia nadzorcze były ostateczne i niezaskarżalne. Stanowiło to niewątpliwą regres w stosunku do rozwiązań zawartych w dekreście z 1918 r. Ministrowi przysługiwało prawo rozwiązania rady okręgowej i Rady Naczelnej i zastąpienie jej delegowanymi sędziami, gdy rada swą działalnością według oceny ministra narażała na szwank porządek lub bezpieczeństwo publiczne. Zarządzał on wówczas wybory do nowej rady na miejsce rozwiązanej uprzednio, a walnemu zgromadzeniu przewodniczył wtedy delegowany sędzia, pełniący obowiązki dziekana. Niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie minister ustawowe możliwości ingerencji w sprawy samorządu adwokackiego istotnie wykonywał, rozporządzenie w swoim zapisie w znacznym stopniu ten samorząd ograniczało.

Trzecim aktem ustawodawczym wydanym w okresie II Rzeczypospolitej, który regulował funkcjonowanie adwokatowi, była ustawa z dn. 4.V.1938 r. -Prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 33, poz. 289), która weszła w życie z dniem ogłoszenia, Zawierała ona 168 artykułów. Przejęła większość rozwiązań regulacji poprzedniej. Zawiera wyraźne akcenty poszerzania nadzoru państwowego, jak np. zastrzeżone w art. 36 dla Prezydenta RP prawo desygnowania do składu Naczelnej Rady Adwokackiej 12 członków. Już zatem nie tylko minister sprawiedliwości „troszczy” się o kształt osobowy adwokatury, ale zajmuje się tym nawet Prezydent, głowa Państwa. Można by to również interpretować korzystnie dla adwokatury, że musiała chyba wiele znaczyć w ustroju państwowym, skoro najwyższe czynniki rządzące nią się zajmowały. Powołana została do życia Izba d/s Adwokatury przy Sądzie Najwyższym (art. 43), składająca się z 12 członków-sędziów SN i 8 adwokatów-członków Rady Naczelnej, mianowanych odpowiednio przez Kolegium SN i NRA. Izba ta miała orzekać w niektórych sprawach dyscyplinarnych, rozpatrywać odwołania od uchwał rad adwokackich (m.in. w sprawie odmowy wpisu na listę i skreślenia z listy), interpretować przepisy prawa o adwokaturze i dokonywać wpisu uchwał

uchwał do księgi zasad prawnych, które były wiążące dla samorządu w jego działaniu. Sprawy miały być rozstrzygane na posiedzeniach tajnych po wysłuchaniu wniosku prokuratora Sądu Najwyższego. W postępowaniu dyscyplinarnym przewidziany był udział prokuratora, jeżeli uzna, że wymaga tego interes publiczny. Poza tym prokurator mógł w każdej sprawie zastrzec sobie prawo zawiadomienia go o wynikach prowadzenia dochodzenia przez rzecznika dyscyplinarnego, a nawet mógł w sprawach ściganych z urzędu wnosić samodzielne akty oskarżenia przed sąd dyscyplinarny.

Ustawa praktycznie funkcjonowała b. krótko, bo tylko do wybuchu II wojny światowej, jednakże formalnie obowiązywała — nie licząc okresu okupacji hitlerowskiej — do dn. 28.VIII.1950 r. (jest to data wejścia w życie ustawy z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury — Dz. U. Nr 39, poz. 275).

Po II wojnie światowej środowisko adwokackie natychmiast po ustaniu działań wojennych czyniło starania o rewindykację swego samorządu, tu i ówdzie zakończone częściowym i krótkotrwałym sukcesem. W Lublinie, w Krakowie i Warszawie odbyły się samorzutnie organizowane zebrania, powstawały improwizowane organy adwokatury. Generalnie jednak cały ten oddolny i autentyczny proces odradzania samorządu zakończył się fiaskiem, przypieczętowanym dekretem z dn. 24.V.1945 r. o tymczasowych przepisach uzupełniających prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 25 z dn. 31.VII.1945 r., poz. 146), który stanowił, że minister sprawiedliwości według swego uznania powoła tymczasowe władze adwokatury (NRA, ORA i sądy dyscyplinarne) jako organy komisaryczne, a wybory do organów adwokatury odbędą się w terminach wyznaczonych przez ministra. Powołane zostały wtedy komisje weryfikacyjne do badania postaw adwokatów, szczególnie w okresie okupacji hitlerowskiej, ale nie tylko to. Dekretem z dn. 22.I.1946 r. o wyjątkowym dopuszczeniu do objęcia stanowisk sędziowskich, prokuratorskich i notarialnych oraz wpisywania na listę adwokatów (Dz. U. RP Nr 4, poz. 33) minister uzyskał szeroką podstawę prawną do wpisywania na listę adwokacką osób posiadających wprawdzie ukończone studia prawnicze (zresztą także bez studiów, jak np. obrońcy sądowi), ale bez aplikacji adwokackiej i egzaminów adwokackich. Przepisy wymienionych wyżej aktów prawnych stanowiły przejaw nieufności władzy państwowej do adwokatury, jako pochodzącej z poprzedniej formacji społecznej i obciążonej grzechem reakcyjności w ówczesnym rozumieniu tego pojęcia.

W pierwszej powojennej regulacji prawnej ustroju adwokatury, tj. w ustawie z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 30, poz. 275), która weszła w życie po upływie miesiąca od jej ogłoszenia, samorząd nie został odtworzony w drodze wyborów. Działały nadal organy z nominacji ministra sprawiedliwości, a pierwsze wybory odbyły się dopiero w połowie 1956 r.

Podczas gdy w przedwojennych regulacjach prawnych adwokatury nakładany był na samorząd przede wszystkim obowiązek strzeżenia godności zawodu, reprezentowania interesów korporacyjnych i współdziałania z organami wymiaru sprawiedliwości, pojawia się w ustawie z 1950 r. w art. 2 — jako pierwszoplanowy obowiązek — współdziałanie adwokatury

z władzami i sądami w ochronie porządku prawnego Polski Ludowej, a dopiero w drugiej kolejności powołanie do udzielania pomocy prawnej zgodnie z prawem i interesem mas pracujących. Pojawia się zatem pojęcie advokatury jako współczynnika wymiaru sprawiedliwości. Zamiast po prostu obrony interesów człowieka i obywatela — jakaś frazeologiczna obrona zgodnie z interesem mas pracujących. Na szczęście adwokaci w każdym, najtrudniejszym nawet czasie dla siebie wiedzieli, na czym polega ich rola w społeczeństwie, i jak przystało temu zawodowi, w znakomitej większości prawidłowo wypełniali obowiązki wynikające z wielowiekowej tradycji.

Ustawa z 1950 r. wprowadza jako organy sądownictwa dyscyplinarnego wojewódzkie komisje dyscyplinarne, orzekające w kompletach 3-osobowych, w skład których wchodził: sędzia delegowany przez prezesa sądu apelacyjnego jako przewodniczący, delegat wojewódzkiej rady narodowej i jeden adwokat. Z nominacji ministra sprawiedliwości zostaje powołana Wyższa Komisja Dyscyplinarna. Także w skład jej kompletów wchodzi tylko jeden adwokat. Był to oczywisty przejaw braku zaufania władzy państwowej do bezstronności, uczciwości i rozsądku zawodowego i politycznego advokatury.

Przed wszystkim jednak ustawa kreuje zespoły advokackie jako wyższą uspołecznioną formę wykonywania zawodu advokackiego oraz postuluje utworzenie społecznych biur pomocy prawnej (które, jak wiadomo, nigdy nie powstały). Organizacja advokatury została dostosowana do podziału administracyjnego i sądowego. Wojewódzką izbę advokacką stanowią adwokaci i aplikanci advokaccy mający siedzibę na obszarze właściwości sądu apelacyjnego. Izba wojewódzka ma osobowość prawną, jej organami są rady advokackie, walne zgromadzenia i komisje rewizyjne. Naczelna Rada Advokacka składa się z dziekanów i siedmiu adwokatów z Warszawy przez nią przybranych. Advokatura poddana została drobiazgowemu nadzorowi ministra sprawiedliwości. Minister uchyla wszelkie uchwały rad, gdy oceni je jako sprzeczne z prawem lub zagrażające interesowi publicznemu, może też rozwiązać każdy organ advokatury, wydaje regulaminy, oznacza liczbę adwokatów w izbach i plan ich terenowego rozmieszczenia, ma także prawo wyznaczyć adwokatowi siedzibę bez zgody samorządu.

Naczelna Rada Advokacka w tej regulacji jest jakby przybudówką administracyjną do aparatu ministra sprawiedliwości w zakresie koordynacji działania izb advokackich oraz nadzoru nad nimi. Jeśli takim organem nie została albo była nim nie w pełni — to jest to zasługa osobowości adwokatów działających w ówczesnych organach samorządowych.

W art. 50 ustawy wprowadziła podział adwokatów na bardziej zaufanych i na mniej zaufanych, tj. takich, którzy nie mogą bez specjalnego zezwolenia ministra sprawiedliwości występować w sądzie apelacyjnym, gdzie wymagana jest szczególna rękojmia w prowadzonych tam sprawach. Fawory ministra słusznie powodowały tzw. złą krew w środowisku, tak szczególnie uczulonym na demokratyczne tradycje równości wobec prawa.

Ustawa z 1950 r. (art. 11) wprowadza tylko roczną kadencję stanowisk w organach advokatury. Jest to oczywiście okres, który absolutnie nie pozwala na rozwinięcie poważnej i odpowiedzialnej pracy samorządowej.

Na marginesie można tu powiedzieć, że we wszystkich innych regulacjach prawnych ustroju adwokatury, a więc w trzech przedwojennych (1918, 1932, 1938), jak również w powojennych (1963, 1982), kadencja organów adwokatury jest trzyletnia. W dekreście o palestrze z 1918 r. (art. 22), w rozporządzeniu z 1932 r. (art. 5) i w ustawie z 1938 r. (art. 5 pkt 1) mandat do organów adwokatury trwa trzy lata, przy czym co roku (z pewnymi modyfikacjami) ustępuje 1/3 część składów personalnych. Natomiast w ustawie z 1963 r. (art. 11) i w ustawie z 1982 r. (art. 11 pkt 2) kadencja organów adwokatury jest trzyletnia. Jednakże w tych ostatnich dwu regulacjach — w odróżnieniu od przedwojennych — nie następuje żadna rotacja w składach organów wybranych na trzyletni okres. Należy tu na marginesie dodać, że zarówno system rotacyjny jak i system stabilizacji w pracy samorządowej w okresie trzyletnim mają swoje zalety i wady, których nie sposób jednak omawiać w szkicu niniejszym.

Od tego czasu zdaje się obowiązywać przez szereg lat prawo „jezowych rękawic” względem palestry. Taki stosunek do adwokatury uzasadniał rządzący wówczas wiceminister sprawiedliwości, a to zgodnie z obowiązującą wtedy metodą, mianowicie oderwanym od historycznego kontekstu następującym cytatem z listu Lenina z dn. 19 stycznia 1905 r. do Stasowej i towarzyszy: „Adwokatów należy brać w jeżowe rękawice i trzymać w stanie osaczenia, w przeciwnym razie ta inteligentka hołota często bruździ.” (Tadeusz Rek: *Adwokatura, jej funkcje i oblicze*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1953, str.3). Posługujący się tą wypowiedzią sprzed pół wieku autor książki, w sposób typowy dla stalinowskiej mentalności lat pięćdziesiątych, tak właśnie charakteryzował „adwokaturę burżuazyjną okresu imperialistycznego”, nie szczędząc jej bezpodstawnych i krzywdzących zarzutów.

Dopiero zmiany popaździernikowe w 1956 r. spowodowały rozluźnienie gorsetu prawnego krępującego adwokaturę i pozwoliły na przeprowadzenie wyborów do rad adwokackich, a nawet na częściowe zmiany ustrojowe przez powołanie nowej instytucji, jaką stał się Zjazd Adwokatury, oraz przez przedłużenie rocznej kadencji organów adwokatury do lat 3. Ustawa z 1950 r. była dwukrotnie nowelizowana ustawą z dn. 19.XI.1956 r. (Dz. U. Nr 54, poz. 248) i z dn. 5.XI.1958 r. (Dz. U. Nr 68, poz. 337).

Kolejną chronologicznie regulacją prawną adwokatury była ustawa z dn. 19.XII.1963 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 57, poz. 309), która weszła w życie z dniem 1.I.1964 r.

Ustawa zlikwidowała instytucję Zjazdu Adwokatury, który wprawdzie miał skromny zakres uprawnień (wybierał tylko członków NRA nie będących dziekanami, członków Wyższej Komisji Dyscyplinarnej i Komisji Rewizyjnej oraz rozpatrywał sprawozdania naczelnych organów adwokatury), jednakże stanowił jakąś zapowiedź poszerzenia samorządu i stał się forum, co prawda jednorazowym, dyskusowania wszystkich istotnych spraw dotyczących zawodu adwokackiego. Otóż ustawa z 1963 r. nawet ten tak ograniczony zakres uprawnień samorządu zlikwidowała. Natomiast w art. 9 powiększyła ona krąg organów adwokatury, bo prócz NRA i organów wojewódzkich izb adwokackich powołała Wyższą Komisję Dyscyplinarną, Komisję Rewizyjną NRA i organy zespołów adwokackich. Osobo-

wość prawną uzyskały NRA, wojewódzkie izby adwokackie, zespoły adwokackie i (nie utworzone) społeczne biura pomocy prawnej.

Zespół adwokacki (art. 4, *novum*) stał się podstawową jednostką adwokatury, mającą osobowość prawną tak jak NRA i wojewódzkie izby adwokackie. W obszernym rozdziale (17 artykułów) ustawodawca zawarł przepisy regulujące tę formę wykonywania zawodu, praktycznie rzecz biorąc — jedyną, gdyż ustawa z 1950 r. dopuszczała jeszcze możliwość pracy w indywidualnej kancelarii.

Zadania adwokatury pozostają nie zmienione. Demokrację smorzadową znów poważnie ograniczono choćby przez fakt, że walne zgromadzenia izb zostają zastąpione przez zgromadzenia delegatów wybranych przez zespoły adwokackie. Natomiast sądownictwo dyscyplinarne I i II stopnia sprawują sami adwokaci, co jest rozwiązaniem prawidłowym. Nową instytucją w tej dziedzinie jest możliwość wniesienia rewizji nadzwyczajnej od każdego prawomocnego orzeczenia komisji dyscyplinarnej zarówno przez Ministra Sprawiedliwości jak i przez Generalnego Prokuratora PRL i Prezydium NRA. Nadzór ministra sprawiedliwości jest równie szeroki jak w poprzedniej regulacji prawnej. Ma on uprawnienie do rozwiązywania rad adwokackich, jeśli oceni, że działaniem swym naruszają prawo, zatwierdza wszystkie regulaminy NRA, ma rozległe prerogatywy w zakresie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i tymczasowego zawieszania adwokata w czynnościach zawodowych. Ustawa wprowadza obligatoryjny nakaz wymierzenia adwokatowi (art. 96) kary dyscyplinarnej pozbawienia zawodu za udzielenie klientowi odpłatnej pomocy bez wiedzy kierownika zespołu lub za przyjęcie od klienta korzyści materialnej. Wszystkie te i inne przepisy „dyscyplinujące” adwokaturę, nawet jeśli nie były stosowane, stanowiły w zamierzeniach administracji swoisty miecz Damoklesa, który w każdej chwili mógł być uruchomiony. Niekoniernie przy tym z powodu zawodowych przewinień adwokata. Stąd wynikała czasami psychoza obawy przed niesłusznym oskarżeniem, co nie mogło wpływać dodatnio i zachęcająco na pracę adwokata.

Dopiero w wyniku poważnych zmian w systemie zarządzania państwem w okresie po sierpniu 1980 r., już w trakcie obowiązywania stanu wojennego, adwokatura uzyskuje akt prawny, który w zapisie jest chyba najkorzystniejszym (obok dekretu o palestrze z 1918 r.) i najbardziej wszechstronnym aktem statuującym jej samorząd, funkcję i rolę w wymiarze sprawiedliwości.

Adwokatura, funkcjonująca dotychczas jako współczynnik wymiaru sprawiedliwości (nomenklatura ustawy z roku 1950 i 1963), w ustawie z dn. 26.V.1982 r.-Prawo o adwokaturze (Dz. U. Nr 16, poz. 124; ustawa weszła w życie dn. 1.X.1982 r.) powołana zostaje nie tylko do udzielania pomocy prawnej, ale również do współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa (art. 1 ust. 1).

Jest to zatem pozycja partnerska, zaszczytna i obligująca zarazem adwokaturę do podejmowania działań, do których dotychczas w Polsce nie była powoływana. Wprawdzie Sąd Najwyższy w drodze swej interpretacji wydatnie ograniczył funkcje adwokatury przewidziane w art. 1 ustawy z 1982 r., polecając rozumieć ten przepis ścieśniająco, ale należy mieć na-

dzieję, że w miarę postępowania procesu demokratyzacji ustroju również i w tej mierze sytuacja ulegnie zmianie.

Adwokatura przez fakt składania rocznych sprawozdań Radzie Państwa oraz przedstawiania informacji problemowych wychodzi ze sfery nadzoru ministra sprawiedliwości. Powstaje zależność od organu władzy, a nie od administracji. Nie znaczy to, oczywiście, utraty przez ministra sprawiedliwości uprawnień do wkraczania w sprawy adwokatury. Są to już jednak uprawnienia realizowane jakby pośrednio (art. art. 14, 15, 16, 83, 95), przy współudziale Sądu Najwyższego i Naczelnej Rady Adwokackiej.

Przywrócone zostały zgromadzenia izb, instytucja Krajowego Zjazdu Adwokatury, który zyskuje nowe atrybuty jako najwyższy organ uchwałodawczy adwokatury, wytyczający kierunki jej działania oraz wyłaniający w wolnych wyborach naczelne organy adwokatury.

Samorządność adwokatury w omawianej ustawie przybiera niemal pełny kształt. To samorząd adwokacki określa teraz liczbę zespołów adwokackich i ustala liczbę adwokatów i aplikantów adwokackich (tzw. plan rozmieszczenia) w porozumieniu z ministrem sprawiedliwości, to samorząd pobiera decyzję o tworzeniu i rozwiązywaniu zespołów adwokackich, uchwała regulaminy związane z wykonywaniem zawodu i działaniem organów samorządowych oraz zawiesza członków organów adwokatury w razie negatywnej oceny ich działalności (art. art. 58, 68).

W ustawie z 1982 r. znajduje wreszcie zrozumienie fakt, że adwokatura nie działa sama dla siebie, w imię wąskich interesów korporacyjnych, ale zaspokaja dzięki swojej działalności głód wysokiej potrzeby: prawa człowieka i obywatela do bezpiecznego i ustabilizowanego państwowego wymiaru sprawiedliwości. Adwokat w założeniu zawsze staje w obronie konstytucyjnych swobód obywatelskich.

W rocie ślubowania (art. 5 ustawy z 1982 r.) po raz pierwszy od siedemdziesięciu lat wybija się na pierwszy plan obowiązek adwokata „przyczyniania się ze wszystkich sił do ochrony praw i wolności obywatelskich”, podczas gdy we wszystkich poprzednich przedwojennych i powojennych regulacjach prawnych obowiązkiem pierwszoplanowym wysuwanym w rotach ślubowań była ochrona interesów Państwa i jego porządku prawnego (ustawa z 1932 r. — art. 12, ustawa z 1938 r. — art. 65, ustawa z 1950 r. — art. 49, ustawa z 1963 r. — art. 6). Ustawodawca nieprzypadkowo czyni z adwokata w ogólnym systemie porządku prawnego szczególnie obrońcą praw i wolności obywatelskich, podobnie jak nieprzypadkowo również ustawa z 1982 r. nosi tytuł prawo o adwokaturze, a nie prawo o ustroju adwokatury (zwrócił na to słusznie uwagę w toku prasowej dyskusji o ustawie z 1982 r. adw. E. Mazur — „Palestra” 1983 nr 5-6, str. 25 i n.).

Adwokatura przez swoje prawo została mocno osadzona w realiach wymiaru sprawiedliwości. Adwokat, gdy wkłada togę, jest sługą prawa i jemu tylko podlega (art. 1 pkt 1: „Adwokat w wykonywaniu obowiązków zawodowych podlega tylko ustawom”). Jest to zapis godności i prestiżu adwokata.

Już tylko dla porządku należy powiedzieć, że ustawa z 1982 r. przewiduje trzy formy wykonywania zawodu: w zespole, obsłudze prawnej i indywidualnie.

Nie może budzić wątpliwości ocena, że ustawa z 1982 r. jest dużym osiągnięciem adwokatury i że stwarza możliwość działania w ramach samorządu nie tylko na rzecz praworządności, ochrony praw obywateli, ale także na rzecz własnych środowiskowych interesów, co też przecież nie jest bez znaczenia.

Na zakończenie należy koniecznie wspomnieć o szczególnym akcie prawnym o adwokaturze, który wprowadzie takim aktem *sensu stricto* ustrojowym, jak wyżej omówiono, nie jest, jednakże dobrze przemawia za potrzebą istnienia adwokatury nawet w najgorszych dla narodowego losu czasach. Otóż podczas powstania warszawskiego, w drugiej połowie sierpnia 1944 r., w wyzwolonych przez Armię Krajową od hitlerowskiego okupanta częściach stolicy, ukazał się Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr 2 z datą 2.VIII.1944 r., w którym Krajowa Rada Ministrów (na czterech jej członków było dwu prawników: socjalista adv. A. Pajdak i ludowiec sędzia A. Bień, późniejszy adwokat) ogłasza rozporządzenie tymczasowe z dn. 1. VIII. 1944 r. o uruchomieniu adwokatury (Dz. U. Nr 2, poz. 14). Niewątpliwie tekst tego rozporządzenia jest ostatnim aktem prawnym o adwokaturze polskiej w II Rzeczypospolitej. Rozporządzenie przekreśla wszelkie przepisy dotyczące adwokatury wydane przez władze okupacyjne, nakazuje stosować generalnie prawo o ustroju adwokatury z 1938 r., a w miarę wyzwalaania Kraju minister sprawiedliwości będzie zarządzać zwoływanie walnych zgromadzeń izb, te zaś z kolei powoływać będą normalne ustawowe organy samorządu. Unikalny egzemplarz tego Dziennika Ustaw znajduje się w Muzeum Adwokatury w Warszawie, a na temat tego rozporządzenia o uruchomieniu adwokatury znakomity artykuł opublikował nieżyjący już dziś adv. Karol Potrzebowski („Palestra” 1980, nr 8-9, str. 94 i n.).

Tak pokrótce, w największym „zagęszczeniu” informacyjnym, przedstawiały się ustrojowy kształt adwokatury w latach 1918-1988.

Jubileusz 70-lecia jej niepodległego istnienia daje środowisku adwokackiemu powód do pełnej satysfakcji. Adwokatura we wszystkich minionych latach potrafiła godnie towarzyszyć Narodowi Polskiemu w jego zwycięstwach i klęskach. Nigdy nie utraciła społecznego zaufania, będąc jak najściślej z tym społeczeństwem związana.

Podaję niżej wykaz aktów dotyczących adwokatury a ogłoszonych w okresie 1918-1988 w Dzienniku Ustaw i w Monitorze Polskim (w latach 1945—1988) (I, II), oraz wykaz opublikowanych prac związanych ściśle z tematem mego opracowania (III).

I

**Zasadnicze akty regulujące ustrój adwokatury
oraz przepisy wykonawcze do nich —
zawarte w Dzienniku Ustaw za lata 1918—1988**

Rok 1918

1. Dekret w przedmiocie Statutu tymczasowego palestry Państwa Polskiego z dn. 24.XII.1918 r. (Dziennik Praw Państwa Polskiego Nr 22, poz. 75).

Rok 1919

2. Przepisy tymczasowe o wynagrodzeniu adwokatów (Dziennik Praw P.P. z 1919 r. Nr 15, poz. 203).

Rok 1920

3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości dotyczące nowej taryfy adwokackiej dla b. zaboru austriackiego (Dz. U. RP z 1920 r. Nr 1, poz. 1).

Rok 1921

4. Ustawa z dn. 21.I.1921 r. o podwyższeniu kosztów sądowych i opłat notariuszów, adwokatów i komorników sądowych w b. dzielnicy pruskiej (Dz. U. RP Nr 13, poz. 73).
5. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 10.III.1921 r. w przedmiocie podwyższenia taryfy adwokackiej dla b. dzielnicy austriackiej (Dz. U. RP Nr 26, poz. 153).

Rok 1922

6. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 16.VI.1922 r. o adwokaturze w górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. RP Nr 46, poz. 402).
7. Rozporz. Rady Ministrów z dn. 23.VI.1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wschodnie mocy obowiązującej dekretu z dn. 24.XII.1918 r. w przedmiocie Statutu tymczasowego palestry Państwa Polskiego (Dz. U. RP Nr 47, poz. 416).
8. Rozporz. Rady Ministrów z dn. 23.VI.1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na Ziemię Wileńską mocy obowiązującej dekretu z dn. 24.XII.1918 r. w przedmiocie Statutu tymczasowego palestry Państwa Polskiego (Dz. U. RP Nr 47, poz. 417).
9. Rozporz. Rady Ministrów z dn. 21.VIII.1922 r. w przedmiocie zakresu działania dotychczasowej Rady adwokatów przysięgłych okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie (Dz. U. RP Nr 73, poz. 661).
10. Ustawa z dn. 23.IX.1922 r. w przedmiocie zmiany niektórych postanowień statutu dyscyplinarnego dla adwokatów i kandydatów adwokackich w b. dzielnicy austriackiej (Dz. U. RP Nr 87, poz. 779).
11. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 17.XI.1922 r. w przedmiocie

zmiany taryfy adwokackiej obowiązującej w b. zaborze austriackim (Dz. U. RP Nr 108, poz. 1002).

12. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 12.XII.1922 r. zmieniające niektóre przepisy o adwokaturze górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. RP Nr 109, poz. 1009).
13. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 13.XII.1922 r. zmieniające niektóre przepisy niemieckiej ordynacji o opłatach adwokatów w górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. RP Nr 112, poz. 1026).
14. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 13.XII.1922 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do plac notariuszów, adwokatów i komorników sądowych, tudzież do kosztów sądowych w górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. RP Nr 112, poz. 1027).

Rok 1923

15. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 18.X.1923 r. w przedmiocie zmiany taryfy adwokackiej obowiązującej w b. zaborze austriackim (Dz. U. RP Nr 110, poz. 876).

Rok 1924

16. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 5.V.1924 r. o zmianie taryfy adwokackiej obowiązującej w b. zaborze austriackim (Dz. U. RP Nr 40, poz. 433).
17. Ustawa z dn. 18.VII.1924 r. o adwokaturze w okręgach Sądów Apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu oraz górnośląskiej części okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach (Dz. U. RP Nr 78, poz. 755).

Rok 1925

18. Ustawa z dn. 19.II.1925 r. w sprawie zmiany § 6 ustawy z dn. 6.VII.1868 r. o adwokaturze w b. zaborze austriackim — Austr. Dz. U. P.Nr 96 (Dz. U. RP Nr 26, poz. 172).

Rok 1927

9. Rozporz. Prezydenta RP z dn. 15.III.1927 r. w sprawie zmiany ustawy z dn. 18.VII.1924 r. o adwokaturze w okręgach Sądów Apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu oraz górnośląskiej części okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach (Dz. U. RP Nr 28, poz. 226).
20. Rozporz. Prezydenta RP z dn. 7.VI.1927 r. w sprawie zmiany przepisów o opłatach adwokatów i komorników sądowych na obszarze Sądów Apelacyjnych: Poznańskiego i Toruńskiego oraz Sądu Okręgowego Katowickiego (Dz. U. RP Nr 54, poz. 473).

Rok 1928

21. Rozporz. Prezydenta RP z dn. 6.II.1928 r. o adwokaturze w okręgach Sądów Apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu oraz w górnośląskiej części okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach (Dz. U. RP Nr 16, poz. 116).

Rok 1929

22. Ustawa z dn. 23.III.1929 r. o zmianie wymogów do wykonywania zawodu adwokackiego na obszarze Sądów Apelacyjnych w Krakowie, Lwowie oraz Sądu Okręgowego w Cieszynie (Dz. U. RP Nr 25, poz. 259).

Rok 1932

23. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 7.X.1932 r.-Prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. RP Nr 86, poz. 733).
24. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 25.X.1932 r. o stroju adwokatów przy rozprawach (Dz. U. RP Nr 97, poz. 839).
25. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 15.XI.1932 r. o pieczęciach organów adwokatury (Dz. U. RP Nr 104, poz. 871).

Rok 1933

26. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 13.II.1933 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności adwokackich (Dz. U. RP Nr 11, poz. 77).
27. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 1.IV.1933 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. RP Nr 24, poz. 201).

Rok 1938

28. Ustawa z dn. 4.V.1938 r.-Prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. RP Nr 33, poz. 289).
29. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 4.VI.1938 r. o zamknięciu list adwokatów i list aplikantów adwokackich (Dz. U. RP Nr 40, poz. 334).
30. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 8.VI.1938 r. o pieczęciach organów samorządu adwokackiego (Dz. U. RP Nr 40, poz. 335).
31. Dekret Prezydenta RP z dn. 18.XI.1938 r. o rozciągnięciu prawa o ustroju adwokatury na Odzyskane Ziemie Śląska Cieszyńskiego (Dz. U. RP Nr 88, poz. 66).
32. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 19.XI.1938 r. o zamknięciu list adwokatów i aplikantów adwokackich na Odzyskanych Ziemiach Śląska Cieszyńskiego (Dz. U. RP Nr 89, poz. 610).

Rok 1945

33. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 3.III.1945 r. w sprawie uchwalenia rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 4.VI.1938 r. o zamknięciu list adwokatów i aplikantów adwokackich (Dz. U. Nr 7, poz. 34).
34. Dekret z dn. 24.V.1945 r. o tymczasowych przepisach uzupełniających prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. RP Nr 25, poz. 146).

Rok 1946

35. Dekret z dn. 22.I.1946 r. o wyjątkowym dopuszczeniu do objęcia stanowisk sędziowskich, prokuratorskich i notarialnych oraz do wpiśnięcia na listę adwokatów (Dz. U. Nr 4, poz. 33).

36. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 21.V.1946 r. o zmianie rozporz. z 1.IV.1933 w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 26, poz. 169).

Rok 1947

37. Dekret z dn. 28.XI.1947 r. o zmianie art. 13 tymczasowych przepisów uzupełniających prawo o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 66, poz. 407).

Rok 1948

38. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 5.II.1948 r. o zamknięciu list adwokatów (Dz. U. Nr 6, poz. 46).

Rok 1950

39. Ustawa z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 30, poz. 275).
40. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 14.VIII.1950 r. w sprawie zespołów adwokackich (Dz. U. Nr 35, poz. 318).
41. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 14.VIII.1950 r. w sprawie norm i zasad wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 35, poz. 319).
42. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 14. VIII.1950 r. o organizacji władz powołanych do prowadzenia dochodzeń i orzekania w sprawach dyscyplinarnych adwokatów oraz o trybie postępowania dyscyplinarnego (Dz. U. Nr 35, poz. 320).

Rok 1951

43. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 24.III.1951 r. w sprawie pieczęci dla organów adwokatury oraz dla komisji dyscyplinarnych i weryfikacyjnych (Dz. U. Nr 20, poz. 162).

Rok 1953

44. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 19.VIII.1953 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 40, poz. 176).

Rok 1956

45. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 23.VI.1956 r. w sprawie zmiany przepisów o wynagrodzeniu adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 25, poz. 117).
46. Ustawa z dn. 19.XI.1956 r. o zmianie ustawy o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 54, poz. 248).

Rok 1957

47. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 15.II.1957 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 13, poz.74).

Rok 1958

48. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 31.III.1958 r. w sprawie zespołów adwokackich (Dz. U. Nr 22, poz. 95).
49. Ustawa z dn. 5.XI.1958 r. o zmianie ustawy z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 68, poz. 337).

Rok 1959

50. Obwieszczenie Min. Sprawiedliwości z dn. 23.I.1959 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dn. 27.VI.1950 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 8, poz. 41).
51. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 11.III.1959 r. o postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach adwokatów (Dz. U. Nr 21, poz. 134).

Rok 1961

52. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 22.IV.1961 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych (Dz. U. Nr 24, poz. 118).

Rok 1962

53. Ustawa z dn. 21.XII.1962 r. o zmianie ustawy o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 66, poz. 329).

Rok 1963

54. Ustawa z dn. 19.XII.1963 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 57, poz. 309).
55. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 28.XII.1963 r. w sprawie zespołów adwokackich (Dz. U. z 1964 r. Nr 1, poz. 4).

Rok 1964

56. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 4.III.1964 r. w sprawie ubezpieczenia społecznego adwokatów-członków zespołów adwokackich i ich rodzin (Dz. U. Nr 10, poz. 62).
57. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 22.XII.1964 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim (Dz. U. Nr 2, poz. 7).

Rok 1967

58. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 21.XII.1967 r. w sprawie opłat za czynności zespołów adwokackich (Dz. U. Nr 48, poz. 241).

Rok 1980

59. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 30.VIII.1980 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie opłat za czynności zespołów adwokackich (Dz. U. Nr 19, poz. 72).
60. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 23.XII.1980 r. w sprawie opłat za czynności zespołów adwokackich (Dz. U. Nr 28, poz. 132).

Rok 1981

61. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn.31.XII.1981 r. w sprawie opłat za czynności zespołów adwokackich (Dz. U. z 1982 r. Nr 1, poz. 9).

Rok 1982

62. Ustawa z dn. 26.V.1982 r.- Prawo o adwokaturze (Dz. U. Nr 16, poz. 124).

Rok 1983

63. Rozporz. Min. Pracy, Płacy i Spraw Socjalnych z dn. 17.V.1983 r. w sprawie ubezpieczenia społecznego adwokatów-członków zespołów adwokackich (Dz. U. Nr 28, poz. 138).
64. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 19.XI.1983 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego przeciwko adwokatom i aplikantom adwokackim (Dz. U. Nr 68, poz. 307).

Rok 1985

65. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dn. 10.X.1985 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie w postępowaniu przed organami wymiaru sprawiedliwości (Dz. U. Nr 51, poz. 266).

Rok 1986

66. Ustawa z dn. 24. XI. 1986 r. o zmianie ustawy-Kodeks pracy (art. 44) (Dz. U. Nr 42, poz. 600).

Rok 1988

67. Rozporz. Min. Sprawiedliwości z dnia 14.VII.1988 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie w powtępowaniu przed organami wymiaru sprawiedliwości (Dz. U. Nr 25, poz. 180).

II**Przepisy wykonawcze do aktów zasadniczych
regulujących ustrój adwokatury
zawarte w Monitorze Polskim za lata 1945—1988**

1. Zarządzenie Ministra Finansów z dn. 25.IX.1954 r. w sprawie zezwolenia dla adwokatów na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi (Mon. Pol. Nr 101, poz. 1275).
2. Zarządzenie Nr 36 Prezesa Rady Ministrów z dn. 26.IV.1964 r. w sprawie wytycznych do wykonywania obsługi prawnej jednostek gospodarki uspołecznionej przez zespoły adwokackie (M.P. Nr 31, poz. 135).

3. Zarządzenie Ministra Finansów z dn. 6.VIII.1965 r. w sprawie zasad i trybu wypłaty ekwiwalentu z tytułu podwyżki czynszów za lokale mieszkalne dla adwokatów wykonywających zawód w zespole adwokackim (M.P. Nr 43, poz. 244).
4. Zarządzenie Ministra Finansów z dn. 10.II.1966 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zezwolenia dla adwokatów na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi (M.P. Nr 5, poz. 39).
5. Zarządzenie Ministra Finansów z dn. 23.VIII.1974 r. w sprawie zezwolenia dla zespołów adwokackich, adwokatów i Naczelnej Rady Adwokackiej na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi (M.P. Nr 30, poz. 182).
6. Uchwała NRA z dn. 26.X.1985 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie w postępowaniu innym niż przed organami wymiaru sprawiedliwości (M.P. Nr 37, poz. 449).
7. Zarządzenie Ministra Finansów z dn. 10.VIII.1987 r. w sprawie zezwolenia dla zespołów adwokackich, adwokatów i NRA na niektóre czynności obrotu dewizowego (M.P. Nr 26, poz. 207).
8. Uchwała NRA z dn. 3.VIII.1988 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie w postępowaniu innym niż przed organami wymiaru sprawiedliwości (M.P. Nr 23, poz. 214).

III

Piśmiennictwo

1. S. Lubodziecki: Prawo o ustroju adwokatury — Komentarz i Orzecznictwo SN do 1.IX.1933 r., Warszawa 1933, Księgarnia F. Hoesicka.
2. S. Lubodziecki: Prawo o ustroju adwokatury — Orzecznictwo SN do 1.I.1935 r., Warszawa 1935, Księgarnia F. Hoesicka.
3. Z. Łęczyński: Prawo o ustroju adwokatury, Biblioteka tekstów ustaw, Kraków 1938, Księgarnia Powszechna.
4. J. Merliński: Prawo o ustroju adwokatury, Warszawa 1932, Księgarnia F. Hoesicka.
5. J. Beseches — L. Korkis: Ustrój adwokatury, Lwów 1938, Biblioteka Wydawnictw Prawniczych.
6. Z. Czernski, W. Dąbrowski, S. Garlicki, Z. Krzemiński, E. Mazur, H. Paluszyński, K. Potrzebowski, T. Sarnowski, Z. Skoczek, W. Żywicki: Przepisy o adwokaturze — Komentarz, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1969.
7. S. Janczewski, Z. Krzemiński, W. Pociąg, W. Żywicki: Ustrój adwokatury — Komentarz, Warszawa 1960, Wyd. Prawnicze.
8. W. Dyszkiewicz: Zagadnienia adwokatury polskiej, Kraków 1935, nakładem autora, Drukarnia Polska.
9. K. Potrzebowski: Prawo o adwokaturze — Wybór tekstów, Biblioteka PALESTRY, Warszawa 1982, Wyd. Prawnicze.

10. W. Bayer, Z. Czeszejko-Sochacki, W. Dąbrowski, Z. Krzemiński, R. Łyczywek, E. Mazur, T. Sarnowski: *Adwokatura PRL*, Biblioteka PALESTRY, Warszawa 1974, Wyd. Prawnicze.
11. A. Kisza, R. Łyczywek, Z. Krzemiński: *Zarys historii adwokatury polskiej*, wyd. I, Warszawa 1978, Wydawnictwo Rady Adwokackiej w Warszawie; wyd. II, Warszawa 1988.
12. T. Rek: *Adwokatura, jej funkcje i oblicze*, Warszawa 1953, Wyd. Prawnicze.
13. Z. Czeszejko, Z. Krzemiński: *Odpowiedzialność dyscyplinarna adwokatów*, Warszawa 1971, Wyd. Prawnicze.
14. J. Ruf: *Dyscyplina adwokatury*, Warszawa 1939, Księgarnia Powszechna.
15. Z. Sokołowski: *Reforma ustroju adwokatury*, „Palestra” 1931 nr 10—11, str. 433—449.
16. S. Urbanowicz: *Uwagi krytyczne do projektu nowej ustawy o ustroju adwokatury*, „Palestra” 1931 nr 10—11, str. 449—458.
17. M. Niedzielski: *Przywileje czy obowiązek*, „Palestra” 1931, nr 10-11, str. 458—463.
18. K. Sterling: *Artykuł kagańcowy*, „Palestra” 1931, nr 10—11, str. 463—467.
19. Z. Rymowicz: *Powracająca fala*, „Palestra” 1931, nr 10—11, str. 467—471.
20. L. Domański: *Unifikacja adwokatury polskiej według projektu rządowego ustawy o ustroju adwokatury*, „Palestra” 1931, nr 10—11, str. 480—486.
21. J. Nowodworski: *Nadzór państwowy nad adwokaturą*, „Palestra” 1931, nr 10—11, str. 486—489.
22. C. Białaszewicz: *Zamach na niezawisłość adwokatury*, „Palestra” 1931, nr 10—11, str. 504—510.
23. A. Chmurski: *Historia Statutu Palestry*, „Palestra” 1931, nr 10—11, str. 518—523.
24. E. Mazur: *Na początku drogi*, „Palestra” 1983, nr 5—6, str. 24 i n.
25. K. Potrzebowski: *Przepisy o adwokaturze z dn. 1.VIII.1944 r. (Nie znana karta z historii adwokatury)*, „Palestra” 1980, nr 8—9, str. 94 i n.
26. S. Mizera: *O Statucie tymczasowym palestry Państwa Polskiego*, „Palestra” 1978, nr 11—12, str. 1 i n.
27. Z. Skoczek: *Od komisarycznego do demokratycznego samorządu adwokackiego*, „Palestra” 1984, nr 2, str. 1 i n.

ZDZISŁAW KRZEMIŃSKI

ADWOKATURA POLSKA W LATACH 1918-1939

I. Przy odbudowie Państwa

1. Już pierwsze lata dwudziestego wieku były zapowiedzią zmian w sytuacji politycznej Polaków żyjących w trzech zaborach. Co światlejsi ludzie zapowiadali zbliżanie się światowego konfliktu. Zakładano, że zaborcy znajdą się po dwóch stronach walczących państw. Tylko zaś taka sytuacja dawała gwarancję, że marzenia Polaków o odzyskaniu niepodległości staną się realne.